

Tekst 1

Donor worden, dat doe je voor jezelf!

1 Tweeënhalf miljoen Nederlanders zijn
bereid na hun dood organen af te staan voor
transplantatie, en ik ben een van hen. Dat
komt door Jeroen. Niet dat ik hem zo vaak
5 heb ontmoet. Hij is de kleinzoon van een
vriendin van mij. Toch ken ik hem goed – uit
haar verhalen. Een moedeloos makende
feuilleton over wachten en hopen, over niet op
vakantie kunnen, over machteloosheid. Vier
10 jaar moest Jeroen, een tiener destijds, wachten
op een nieuwe nier. De transplantatie was
geen succes en de dialyses begonnen op-
nieuw. Weer vier jaar wachten en vechten. Nu
heeft Jeroen een nieuwe nier die het wel doet.

2 15 Met die vier jaar zat Jeroen nog iets onder
de gemiddelde wachttijd voor een donornier.
Die bedraagt in Nederland namelijk vier-
eneenhalf jaar. Van de vijftienhonderd
mensen op wachtlijsten voor orgaantrans-
20 plantatie sterven er jaarlijks zo'n honderd.
Nog eens honderd worden van de lijst
gehaald, omdat hun gezondheid te veel is
achteruitgegaan voor een transplantatie.

3 Het waren niet deze koele cijfers die me
25 ertoe brachten me als orgaandonor op te ge-
ven, maar de lotgevallen van Jeroen. En ik
ben niet de enige die het zo is vergaan. "Je
merkt dat mensen niet nadenken over dona-
tie," zei nierspecialist Willem Jan Bos in een
30 interview, "totdat ze in hun omgeving worden
geconfronteerd met iemand die drie keer per
week aan de nierdialyse moet. Dan melden ze
zich wel aan als donor." Maar niet iedereen
heeft een Jeroen in de buurt.

4 35 Slechts één op de vijf volwassen Nederlan-
ders wil donor zijn. Dat is de schamele oogst
van de Wet op de Orgaandonatie (WOD) die
in 1998 is ingevoerd. Die nieuwe wet leek
nodig, omdat het oude systeem – waarbij
40 mensen in een codicil konden aangeven dat ze
donor wilden zijn – niet meer voldeed. Al een
aantal jaren was een daling van het aantal
donoren zichtbaar, terwijl het aantal trans-
plantatiebehoefteigen toenam. Nederlanders
45 konden nu via een centraal register aangeven
of ze na hun dood organen willen afstaan. Al
snel is echter gebleken dat ook dit systeem
niet goed werkt. De meeste mensen vinden
orgaandonatie iets engs en laten de beslissing
50 aan hun nabestaanden over. Die zeggen in
driekwart van de gevallen nee, waardoor de
wachtlijsten alleen maar langer worden.

5 Ook in landen als België en Spanje worden
de nabestaanden geraadpleegd, maar het
55 percentage dat weigert, ligt daar veel lager.

Dat komt door het daar ingevoerde 'geen-
bezwaarsysteem': iedere overledene is
automatisch donor, tenzij hij of zijn familie
uitdrukkelijk heeft aangegeven dat niet te
60 willen. Als Jeroen in België was geboren, had
hij niet zo lang hoeven te wachten. Sinds het
geen-bezwaarsysteem daar werd ingevoerd, is
het aantal gedoneerde organen verdubbeld.
Het tekort aan nieren is opgeheven.

6 65 'Donor worden, dat doe je voor elkaar' –
zo luidde de slogan van de voorlichtings-
campagne bij de invoering van de WOD.
Nederlanders zijn bereid ver te gaan. In ons
land, met zijn lange wachtlijsten, is het aantal
70 nieren dat wordt afgestaan door levende
familieleden en vrienden, veel hoger dan in
andere landen. In verzekeringstermen zou je
kunnen zeggen dat je met je dierbare naasten
een soort 'onderlinge' vormt. Vroeger vorm-
75 den de bewoners van een bepaald gebied of de
werknemers van een bedrijf een spaarkas, die
een bescheiden bedrag uitkeerde bij ziekte of
arbeidsongeschiktheid. Het waren kleine
verenigingen waarin een 'familiegevoel' een
80 belangrijke rol speelde. De kreet dat je donor
wordt voor elkaar, zou goed passen bij zo'n
onderlinge verzekering.

7 Maar als er één arrangement is waarbij
kleinschaligheid en nabijheid geen rol van
betekenis spelen, dan is het de orgaantrans-
85 plantatie. Juist een grootschalige opzet ver-
hoogt de kans op succes; een transplantatie-
stelsel werkt het beste als over de hele wereld
gezocht kan worden naar de juiste 'match'.
90 We zijn dus aangewezen op anonieme
solidariteit: niet alleen aan jezelf denken,
maar alles voor de gemeenschap. Eigenlijk
hoort al je bezit na je dood aan de gemeen-
schap toe te vallen. Waarom zou dat ook niet
95 gelden voor je stoffelijk overschot? Wie zo
redeneert, komt vanzelf uit bij een geen-
bezwaarsysteem.

8 De wachtlijst voor orgaandonatie wijkt af
van de andere wachtlijsten in de zorg. De
meeste wachtlijsten zijn het resultaat van
100 overheidsingrijpen in de Nederlandse gezond-
heidszorg: de overheid bepaalt hoeveel bed-
den en verrichtingen per ziekenhuis zijn toe-
gestaan. De wachtlijsten voor orgaandonatie
zijn juist zo lang doordat de overheid niet
105 krachtig genoeg durft te zijn. In de jaren
negentig, toen de WOD zijn beslag kreeg,
werkten denkbeelden uit de jaren zeventig
nog door. Democratisering en zelfbeschikking
110 stonden hoog in het vaandel. Betutteling door

- de staat kon worden gemist als kiespijn.
- 9 Een belangrijke veronderstelling was dat goede voorlichting vanzelf tot het gewenste resultaat zou leiden. Leg de mensen uit wat de
- 115 overheid wil, dan zullen ze hun handelen vanzelf afstemmen op wat voor de maatschappij het beste is. Maar burgers van een verzorgingsamenleving hoeven helemaal niet door-drongen te worden van wat de overheid wil bereiken. Ze snappen die doeleinden juist
- 120 prima en zijn het er van harte mee eens.
- 10 Bij opinieonderzoek geeft een flinke meerderheid van de Nederlanders stevast te kennen vóór orgaandonatie te zijn. Toch is
- 125 slechts één op de vijf bereid zelf donor te zijn. Van maatschappelijke arrangementen wil men liefst zo weinig mogelijk last en zoveel mogelijk voordeel hebben. Voorlichting brengt daarin nauwelijks verandering. De campagne
- 130 rondom de invoering van de WOD had weinig aantoonbare invloed. In 1991 stelde de Algemene Rekenkamer al vast dat de gedragsveranderingen door voorlichtingscampagnes schril afstaken bij de doelstellingen ervan.
- 135 Voorlichting kan wel iets bereiken als de aanbevolen handelwijze voordelig is voor je directe eigenbelang. Geen gevaarlijke seks, niet roken, geen illegaal vuurwerk afsteken – dat zijn boodschappen die een beroep doen op
- 140 een hoogst concreet verlangen: niet doodgaan. Ook overheidsvoorlichting over orgaandonatie zou in theorie succesvol kunnen zijn als ze op dat verlangen inspeelde.
- 11 Toch zal zo'n boodschap voorlopig niet overkomen, want recht op een orgaan heb je
- 145 in Nederland sowieso. Wie ervoor in aanmerking komt, wordt nu nog bepaald op puur medische gronden: een zo goed mogelijke match qua bloedgroep- en weefselovereenkomsten, plus medische urgentie. En je mag
- 150 niet te oud zijn. Iemand die zelf als donor staat ingeschreven en buiten zijn schuld een levertransplantatie nodig heeft, moet dus voorrang geven aan een niet-donor die zijn
- 155 lever naar de knoppen heeft gedronken, als die een betere match vormt. En als diezelfde trouwhartige donor te oud is, mag hij zelfs niet eens op de wachtlijst. Bekijk je het Nederlandse donatiesysteem als een verzeke-
- 160 ringsstelsel, dan komt het erop neer dat je vrijwel altijd in aanmerking komt voor een schadevergoeding, ook als je nooit een cent premie hebt betaald.
- 12 De trend is onmiskenbaar: mensen zijn minder dan vroeger bereid donor te worden
- 165 'voor elkaar'. Overigens, de mensen waren vroeger, in de tijd van 'onderlinge' verzekeringsclubs, ook niet gek. Een ziekengeldje kreeg je alleen als je contributie betaalde en
- 170 wie misbruik maakte van de regeling, kon erop rekenen dat hij daarop door zijn dorpsgenoten of collega's werd aangekeken. In de grootschalige en anonieme omgeving van nu is die sociale controle en die duidelijkheid
- 175 rondom sociaal hulpbetoon verdwenen. Wat schiet ik er zelf mee op? Wie garandeert me dat een ander hetzelfde voor mij zou doen? Ik wil best solidair zijn met een nierpatiënt in Almelo of Irkoetsk, maar dan wil ik ook dat
- 180 hij solidair is met mij. Dus ik wil alleen een orgaan afstaan aan volwassenen die ook donor willen zijn.
- 13 Nederland koos voor een systeem dat vertrouwde op vrijwilligheid en solidariteit.
- 185 Daarmee vielen we tussen de wal en het schip van de twee opties die reëel zijn in een anonieme samenleving. De ene optie is het geenbezwaarsysteem. De andere de verenigingsaanpak op basis van het profijtbeginsel. Een
- 190 vereniging heeft leden en sympathisanten. Sympathisanten betalen weinig contributie en krijgen een keer per jaar een blaadje toege-stuurd. Leden betalen meer en kunnen aanspraak maken op alle rechten die de vereni-
- 195 ging biedt. Ieder kan zelf zijn keuze maken – een uitgangspunt dat mooi in overeenstemming is met beginselen als zelfbeschikking en verantwoordelijkheid nemen voor jezelf.
- 14 Op donatiegebied hebben de meeste
- 200 Nederlanders ervoor gekozen sympathisant te zijn: ze betuigen in woord hun steun aan de doeleinden van de club, maar doen verder niks. Eén op de vijf Nederlanders is lid en steunt de vereniging ook metterdaad. Maak
- 205 dus een puntensysteem met behandelingsvoorrang voor mensen die als lid staan ingeschreven. Dan zul je zien hoe snel dat lidmaatschapspercentage gaat stijgen.

naar: Herman Vuijsje, socioloog en journalist uit: NRC Handelsblad, 15 november 2003

■ Tekst 1 Donor worden, dat doe je voor jezelf!

- 1p **1 ■** Welke impliciete hoofdvraag wordt in de tekst *Donor worden, dat doe je voor jezelf!* beantwoord?
- A Hoe kan bereikt worden dat de oude wet voor orgaantransplantatie wordt hersteld?
  - B Hoe kan bereikt worden dat de wachtlijsten voor ziekenhuizen verdwijnen?
  - C Hoe kan bereikt worden dat er in Nederland een geen-bezwaarsysteem wordt ingevoerd?
  - D Hoe kan bereikt worden dat meer mensen zich als donor voor orgaantransplantatie opgeven?

De tekst *Donor worden, dat doe je voor jezelf!* kan in een vijftal verschillende tekstdelen worden verdeeld. Aan deze tekstdelen kunnen achtereenvolgens de volgende functies worden toegekend:

deel 1: anekdotische inleiding;

deel 2: probleemstelling;

deel 3: analyse overheidsoptreden;

deel 4: analyse hedendaagse bereidheid tot solidariteit;

deel 5: conclusies en oplossing.

- 1p **2 □** Bij welke alinea begint deel 2?
- 1p **3 □** Bij welke alinea begint deel 3?
- 1p **4 □** Bij welke alinea begint deel 4?
- 1p **5 ■** Welk idee wordt door de nierspecialist, aangehaald in alinea 3, bevestigd? Deze specialist bevestigt het idee
- A dat bij orgaandonatie persoonlijke betrokkenheid een belangrijke rol speelt.
  - B dat de nieuwe wet op de orgaandonatie de donorproblemen heeft verergerd.
  - C dat nierdialyse veel vergt van de patiënt en zijn omgeving.
  - D van algemene onverschilligheid van de gemeenschap tegenover orgaandonatie.

In alinea 4 wordt de Wet op Orgaandonatie (WOD) bekritiseerd.

- 1p **6 ■** Op welk type argumentatie is die kritiek gebaseerd? Deze kritiek is vooral gebaseerd op
- A feiten.
  - B geloof.
  - C gezag.
  - D intuïtie.
- 1p **7 ■** Welke functie heeft alinea 5 ten opzichte van alinea 4? In alinea 5
- A worden enkele landen genoemd waar een systeem als de WOD wel goed functioneert.
  - B worden enkele voorbeelden gegeven van het niet goed functioneren van de WOD.
  - C wordt een alternatief genoemd voor de niet goed functionerende WOD.
  - D wordt een nadere verklaring gegeven voor het niet goed functioneren van de WOD.
- 2p **8 □** “Nederlanders zijn bereid ver te gaan.” (regel 68) Waarom is deze bewering *niet* in strijd met de bewering dat mensen minder dan vroeger bereid zijn donor te worden (zie regels 164-166)? *Gebruik voor je antwoord maximaal 25 woorden.*
- 1p **9 ■** “We zijn dus aangewezen op anonieme solidariteit ...” (regels 90-91) Welke van onderstaande zinnen vormt de beste interpretatie van deze zin?
- A Aangezien familie lang niet altijd toestemming geeft voor een orgaandonatie, moet de samenleving andere regels opstellen.
  - B Als we geen rekening met elkaar houden, zullen de slachtoffers die geen orgaan kunnen krijgen, in anonimiteit sterven.
  - C Een goed systeem van donortransplantatie werkt alleen als er veel mensen bij betrokken zijn, die elkaar niet per se hoeven te kennen.
  - D Voor donortransplantatie is het maar beter dat je elkaar niet kent; een confrontatie tussen donor en patiënt is soms te pijnlijk.

Eindexamen Nederlands havo 2005-II

havovwo.nl

- “Wie zo redeneert, komt vanzelf uit bij een geen-bezwaarsysteem.” (regels 95-97)
- 1p 10 ■ Welke kritiek kan op deze bewering worden gegeven?
- A Zij berust op een cirkelredenering.
  - B Zij berust op een onjuiste oorzaak-gevolgrelatie.
  - C Zij berust op een overhaaste conclusie.
  - D Zij berust op een verkeerde vergelijking.
- “... doordat de overheid niet krachtig genoeg durft te zijn” (regels 105-106)
- 1p 11 ■ Om welke reden trad de overheid bij het invoeren van de WOD niet krachtig genoeg op?
- A De overheid vond het lastig goede voorlichting te geven.
  - B De overheid vond orgaandonatie een minder belangrijk thema.
  - C De overheid wilde de antidemocraten niet tot last zijn.
  - D De overheid wilde niet al te sturend overkomen.
- Toen in 1998 de WOD werd ingevoerd, dacht de overheid dat met een goede voorlichting het aantal orgaandonoren zou toenemen.
- 1p 12 □ Citeer uit het tekstgedeelte van alinea 10 en 11 de zin waaruit feitelijk blijkt dat de overheid beter had kunnen of moeten weten.
- “De campagne rondom de invoering van de WOD had weinig aantoonbare invloed.” (regels 129-131)
- 2p 13 □ Wat was de oorzaak van het geringe succes van deze voorlichtingscampagne?
Gebruik voor je antwoord maximaal 15 woorden.
- 1p 14 ■ Welke functie vervult de eerste zin van alinea 12, regels 164-166, ten opzichte van de voorafgaande twee alinea's (alinea 10 en 11)?
Deze zin geeft
- A een bewijs.
  - B een conclusie.
  - C een gevolg.
  - D een oorzaak.
- In de alinea's 6, 11 en 12 wordt het Nederlandse orgaandonatiesysteem vergeleken met een verzekeringsstelsel.
- 1p 15 ■ Wat is het belangrijkste verschil tussen het huidige Nederlandse orgaandonatiesysteem en het beschreven verzekeringsstelsel?
- A In het verzekeringsstelsel ben je in principe solidair met alle medeverzekerden, maar in het huidige orgaandonatiesysteem is de solidariteit verdwenen.
  - B In het verzekeringsstelsel kom je meestal in aanmerking voor een schadevergoeding, maar bij het huidige orgaandonatiesysteem kom je alleen in uitzonderlijke omstandigheden in aanmerking voor een donororgaan.
  - C In het verzekeringsstelsel komen alle medeverzekerden in aanmerking voor een vergoeding, terwijl bij het huidige orgaandonatiesysteem alleen geregistreerde familieleden kunnen profiteren van orgaandonatie.
  - D In het verzekeringsstelsel moet premie betaald worden om een vergoeding te krijgen, maar in het huidige orgaandonatiesysteem hoeft men niets bijzonders te doen om in aanmerking te komen voor een donororgaan.
- “Overigens, de mensen waren vroeger, in de tijd van ‘onderlinge’ verzekeringsclubs, ook niet gek.” (regels 166-168)
- 1p 16 ■ Wat kan uit deze zin in de gegeven context geconcludeerd worden?
- A Het hulpbetoon van vroeger was voor de mensen van toen van levensbelang.
  - B Niet alleen in onze tijd, maar ook vroeger hielden de mensen elkaar goed in de gaten.
  - C Ook vroeger speelde het profijtbeginsel bij de mensen een belangrijke rol.
  - D Vroeger hadden de mensen toch minder voor elkaar over dan je zou denken.
- 1p 17 ■ Wat is de belangrijkste functie van alinea 14?
- A Een conclusie trekken.
  - B Een oplossing aanbieden.
  - C Een samenvatting geven.
  - D Een toekomstvisie uitdragen.

Eindexamen Nederlands havo 2005-II

havovwo.nl

- Lees de volgende twee slogans:
1 Donor worden, dat doe je voor elkaar!
2 Donor worden, dat doe je voor jezelf!
- 2p 18 Waarom zou in voorlichting over orgaandonatie de *tweede* slogan in deze tijd vermoedelijk effectiever zijn dan de eerste, gelet op de tekst *Donor worden, dat doe je voor jezelf!*?
Gebruik voor je antwoord maximaal 15 woorden.
- 3p 19 Leg uit dat een geen-bezwaarsysteem vermoedelijk veel meer resultaat heeft dan het in alinea 14 genoemde systeem.
Gebruik voor je antwoord maximaal 25 woorden.
- 1p 20 Hoe kan de tekst *Donor worden, dat doe je voor jezelf!* qua tekstsoort het beste getypeerd worden?
A Een beschouwende tekst met amuserende elementen.
B Een betogende tekst met activerende elementen.
C Een uiteenzettende tekst met beschouwende elementen.
- 1p 21 Welke van onderstaande zinnen drukt het beste de hoofdgedachte uit van de tekst *Donor worden, dat doe je voor jezelf!*?
A Als Nederlanders meer mogelijkheden krijgen tot zelfbeschikking, zal het huidige systeem voor orgaandonatie beter gaan functioneren.
B Als Nederlanders meer solidariteit zouden tonen met familie, vrienden en kennissen, is een ander systeem voor orgaantransplantatie niet nodig.
C Omdat de hedendaagse burger eigenbelang vooropstelt, is een nieuw donorsysteem nodig dat hierop inspeelt.
D Omdat de overheid geen goede voorlichting geeft, functioneert het huidige systeem voor orgaantransplantatie niet goed.

fragment

De Nierpatiëntenvereniging Nederland pleit al lang voor een geen-bezwaarsysteem. De tweede evaluatie van de Wet op de Orgaandonatie in 2004 laat er echter weinig van heel. Het is duur en levert nauwelijks meer donoren op. De Nierpatiëntenvereniging bestrijdt de gehanteerde gegevens. Of dat wel of niet terecht is, de keuze voor een geen-bezwaarsysteem mag niet louter gebaseerd zijn op cijfers. Al zou dit systeem leiden tot meer donoren en meer gespaarde levens, ook dan blijft zo 'n systeem in de eerste plaats een principiële keuze. Tegenover de zwaarwegende belangen van patiënten staan de rechten van de potentiële orgaandonoren. Zij kunnen verschillende redenen hebben om het donorformulier niet in te vullen; niet in de laatste plaats vanwege het onvermogen een keuze te maken. 'Wie zwijgt, stemt toe', het principe van het geen-bezwaarsysteem, is voor zo 'n fundamentele keuze een misplaatst uitgangspunt, dat te veel afbreuk doet aan het recht op zelfbeschikking.

uit: Trouw, 5 april 2004

- Zowel in de hoofdtekst *Donor worden, dat doe je voor jezelf!* als in het fragment wordt het 'recht op zelfbeschikking' gehanteerd als een argument.
- 1p 22 Welk verschil is er in het gebruik van dit argument?
A In de hoofdtekst wordt het als argument gebruikt vóór de noodzaak tot 'verantwoordelijkheid nemen voor jezelf' en in het fragment vóór de belangenbehartiging van potentiële orgaandonoren.
B In de hoofdtekst wordt het als argument vóór een geen-bezwaarsysteem gebruikt en in het fragment tégen het principe 'wie zwijgt stemt toe'.
C In de hoofdtekst wordt het als argument vóór een verenigingsaanpak gebruikt en in het fragment als argument tégen het geen-bezwaarsysteem.
D In de hoofdtekst wordt het als argument vóór het profijtbeginsel gebruikt en in het fragment tégen een cijfermatige benadering van het geen-bezwaarsysteem.